

การส่งเสริมความเข้มแข็งกลไกการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่ (Strengthening the mechanisms of Water Resources Management (WRM) at local levels)

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่สิบหก ได้พิจารณารายงานการพัฒนานโยบายสาธารณะ เรื่องการส่งเสริมความเข้มแข็งกลไกการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่^๑

ตระหนักว่า ทรัพยากรน้ำมีความสำคัญและจำเป็นเร่งด่วนต่อประชาชนของไทยทุกคนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนและกลุ่มคนเปราะบางในสังคมที่ส่งผลต่อการอุปโภค บริโภค หรือการประกอบกิจการอื่น ๆ รวมถึงชุมชนที่อยู่นอกเมืองหรือนอกเขตชลประทานที่ขาดการเข้าถึงทรัพยากรน้ำไม่ว่าจะเป็นน้ำฝน น้ำบาดาล น้ำใต้ดิน และน้ำทะเล ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของสังคมและชุมชนในหลายมิติ เช่น มิติสังคม มิติเศรษฐกิจ มิติสุขภาพ มิติความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ที่สำคัญความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ความไม่แน่นอน ความผันผวนของฤดูกาลที่เกิดน้ำท่วม น้ำแล้ง จากความไม่ปกติกลับกลายเป็นความปกติที่เกิดขึ้นซ้ำซากที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้างทั่วประเทศ

ตระหนักว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีส่วนร่วมทั้งระบบไม่ว่าจะทรัพยากรน้ำสาธารณะ แหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งกักเก็บน้ำ คลองส่งน้ำ พื้นที่ทางน้ำหลาก หรือพื้นที่ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น และสิ่งอื่นที่ใช้เพื่อการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งองค์ประกอบของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ ระบบการจัดการข้อมูลและสารสนเทศ การวางแผนลุ่มน้ำ/ผืนน้ำชุมชน การจัดสรรน้ำ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การอำนวยความสะดวก การควบคุมมลพิษ การตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ การจัดการทางเศรษฐกิจและสังคม และความมั่นคงด้านน้ำ ทั้งนี้ ทรัพยากรน้ำถูกกำหนดให้เป็นปัจจัยบังคับซึ่งมีความต้องการของประชากร ความมั่นคง ความยั่งยืน และเพียงพอต่อความต้องการในการดำรงชีวิตในการเข้าถึงทรัพยากรแหล่งน้ำอย่างทั่วถึง

ตระหนักว่า นอกจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำภายในประเทศ บางพื้นที่หรือบางลุ่มน้ำมีความจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการบูรณาการความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระหว่างประเทศ เช่น ลุ่มน้ำโขง และลุ่มน้ำสาละวิน เป็นต้น โดยการศึกษาข้อมูล แลกเปลี่ยนองค์ความรู้การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ความเสี่ยงต่อภัยพิบัติ การอนุรักษ์ระบบน้ำ และการจัดตั้งกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระหว่างประเทศที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศลุ่มน้ำของไทย เพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำร่วมกันและเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่ที่สามารถแก้ไขปัญหาและผลกระทบจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระหว่างประเทศได้ต่อเนื่องและอย่างยั่งยืน

ชื่นชม เครือข่ายสมัชชาสุขภาพแห่งชาติที่มีมติและร่วมกันขับเคลื่อนมติสมัชชาสุขภาพ ได้แก่ มติ ๔.๔ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขนาดเล็กอย่างยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายและภาคีทุกภาคส่วน และมติ ๑.๗ บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการสุขภาพและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^๑เอกสารสมัชชาสุขภาพ ๑๖ / หลัก ๒

ทำให้สามารถนำมาเป็นข้อมูลและการพัฒนาสู่นโยบายสาธารณะของประชาชน รวมทั้งการขับเคลื่อนของ คณะกรรมการลุ่มน้ำ คณะอนุกรรมการทรัพยากรน้ำจังหวัด องค์กรผู้ใช้น้ำที่กระจายในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐและ องค์กรที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เช่น มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธินโยบายสาธารณะไทย บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) และมูลนิธิรักษ์ไทย เป็นต้น ที่มีความพยายามผลักดันการทำงานการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำทั้งในภาวะวิกฤต การบำรุงรักษา การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำให้มีเสถียรภาพ มั่นคงและ ยั่งยืน

รับทราบว่า สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินงานภายใต้แบบแม่บท การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ๒๐ ปี ในด้านที่ ๕ การบริหารจัดการเป็นหนึ่งในแผนงานยุทธศาสตร์หลักในการ จัดตั้งองค์กรด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย พัฒนาระบบฐานข้อมูลประกอบการ ตัดสินใจ สนับสนุนองค์กรลุ่มน้ำ สนับสนุนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างภาครัฐและเอกชน การบริหารจัดการ ชลประทาน การศึกษาวิจัย การเตรียมความพร้อม ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชนและ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ พัฒนางานวิจัย นวัตกรรมและเทคโนโลยีสนับสนุน การสร้างมูลค่าเพิ่มในภาคการบริการเพื่อสามารถบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมทั่วประเทศ

เห็นว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยเฉพาะการส่งเสริมความเข้มแข็งกลไกการบริหารจัดการน้ำเชิง พื้นที่เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยน พุดคุยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลากหลายกลุ่ม ในการแสดงออกและสามารถเรียกร้องความต้องการของตนเองและพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต่อทรัพยากรน้ำ การมีองค์ความรู้และเครือข่ายกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นกลไกการสร้างขบวนการ ขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ร่วมของหน่วยงานองค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชนที่ถือเป็นหน่วยย่อยระดับตำบลที่สามารถ ดำเนินงานร่วมกับหน่วยระดับครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สุดของการบริหารจัดการน้ำที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อ การบริหารจัดการน้ำที่สามารถเข้าถึงและเป็นธรรมในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน

จึงเห็นชอบต่อกรอบทิศทางนโยบาย (Policy Statement) ดังนี้

ส่งเสริมความเข้มแข็งกลไกการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมในลักษณะหุ้นส่วนของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และกลุ่มเครือข่าย โดยมีแผนบูรณาการกับ คณะกรรมการลุ่มน้ำ คณะอนุกรรมการทรัพยากรน้ำจังหวัด องค์กรผู้ใช้น้ำ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำอย่างเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนในระดับพื้นที่ ทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีและสร้างหลักประกัน พื้นฐานในสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต รวมถึงอนุรักษ์ ฟื้นฟู ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

โดยมีสาระสำคัญประกอบกรอบทิศทางนโยบาย ดังนี้

๑. การหนุนเสริมกระบวนการสร้างความเข้มแข็งต่อกลไกการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่ โดยสร้างการมีส่วน ร่วมความเป็นหุ้นส่วนต่อการจัดการสมดุลน้ำและผังน้ำระดับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเชิงพื้นที่อย่าง มีประสิทธิภาพ ซึ่งชุมชนท้องถิ่นต้องมีข้อมูลระบบสารสนเทศประกอบการตัดสินใจและจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำ หลักของระดับจังหวัด รวมถึงการพัฒนาศักยภาพและบทบาทขององค์กรผู้ใช้น้ำ และเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นกลไก

การขับเคลื่อนหลักที่สามารถขับเคลื่อนโครงการที่เกิดประโยชน์และสามารถแก้ปัญหาแบบเบ็ดเสร็จในระดับลุ่มน้ำ ผ่านการทำงานร่วมกันระหว่างท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒. ผลักดันให้เกิดการบูรณาการและสนับสนุนพื้นที่กลางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามความต้องการ อย่างเหมาะสมของพื้นที่ โดยผ่านกลไกการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ ด้วย กระบวนการจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย มีพื้นที่กลางแลกเปลี่ยนและบูรณาการเข้ากับแผนการ พัฒนาในระดับพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายของจังหวัดและท้องถิ่นตามหลักการของพระราชกฤษฎีกาว่า ด้วยการบริหารงานเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อนำไปสู่การผลักดันการปฏิบัติการและกระบวนการ จัดสรรงบประมาณของหน่วยงานเชิงพื้นที่อย่างเหมาะสม รวมถึงสนับสนุนโครงการและกิจกรรมอันก่อให้เกิดการ แก้ไขปัญหาทรัพยากรน้ำระดับลุ่มน้ำจนถึงระดับพื้นที่ผ่านการทำงานร่วมระหว่างท้องถิ่น องค์กรผู้ใช้น้ำและกลุ่ม เครือข่ายผู้ใช้น้ำในพื้นที่ เพื่อกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึง เป็นธรรมและต่อเนื่อง

๓. การส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบองค์รวมเพื่อสร้างโอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพ ชีวิตและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การปรับตัวต่อการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อระบบน้ำของพื้นที่ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำอย่างรู้คุณค่า ทั้งน้ำอุปโภคบริโภค และน้ำเพื่อการประกอบอาชีพ เน้นระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมกับภูมิ สังคมและภูมิเวศของพื้นที่ เพื่อสร้างผลิตภาพน้ำให้สูงขึ้น ลดความสูญเสียจากภัยพิบัติจากน้ำ บริหารจัดการความ เสี่ยงและเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำ เพื่อยกระดับไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ และคุณภาพชีวิต สำหรับประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

๔. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความตระหนักรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำเสียและสิ่งแวดล้อมระดับ พื้นที่ โดยสร้างความตระหนักรู้ หน้าที่และความรับผิดชอบร่วมต่อการบริหารจัดการระบบการปล่อยทิ้งน้ำเสียและ การจัดการขยะจากบ้านเรือน การประกอบการ อุตสาหกรรม การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ และระบบการจัดการน้ำ เสียชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยการเพิ่มการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ ป้องกัน และมาตรการ กฎ หรือระเบียบชุมชน/ พื้นที่ในการปล่อยน้ำเสีย หรือสารเคมีและขยะสารเคมีทางการเกษตร หรือขยะอันตรายทุกชนิดที่ส่งผลกระทบต่อ สุขภาพและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมตามแหล่งน้ำธรรมชาติ รวมถึงการสนับสนุนการตรวจสอบคุณภาพน้ำในแหล่ง น้ำธรรมชาติที่มีการใช้ประโยชน์เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

๕. การส่งเสริม การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากร น้ำและป้องกันการบุกรุกแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยนำเทคโนโลยี สารสนเทศวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และสร้างเครือข่ายที่สามารถเพิ่มการใช้ประโยชน์ระบบเส้นทางน้ำชุมชนร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของชุมชนโดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งเส้นทางน้ำสาขา ป่าต้นน้ำ ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมถึงโครงสร้างขนาดเล็กในพื้นที่ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศธรรมชาติแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยต้องไม่พัฒนาแหล่งน้ำที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศเดิมที่เน้นการสร้างความรู้และ การ ตระหนักรู้ต่อการดูแล อนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรน้ำตั้งแต่เด็ก เยาวชนและทุกคนทุกระดับ เพื่อให้การรักษา สมดุลน้ำในระบบนิเวศ และสมดุลตามปริมาณน้ำต้นทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

๖. การส่งเสริมวิจัยและใช้ประโยชน์งานวิจัย นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่เหมาะสมด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำเชิงพื้นที่ โดยการสนับสนุนการวิจัย การสร้างองค์ความรู้ การถ่ายทอด พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และใช้

ประโยชน์งานวิจัยที่มีปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วมสำคัญที่สามารถมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบ โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผลเพื่อผลักดันองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีไปสู่การแก้ไขและพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อผสมผสานองค์ความรู้ทางวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สร้างความสมดุลของน้ำ พื้นที่ป่าต้นน้ำ ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ และทรัพยากรน้ำอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน

มติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

๑. เห็นชอบกรอบทิศทางนโยบาย และสาระสำคัญประกอบกรอบทิศทางนโยบายของการส่งเสริมความเข้มแข็งกลไกการบริหารจัดการน้ำเชิงพื้นที่ ตามที่เสนอมา
๒. ขอให้เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ รายงานความก้าวหน้าต่อสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๘